

CARL JOHAN LJUNGBERG:

En återöppnad värld

Att Östersjön enar historiska miljöer av sällsam rikedom, där krig och erövringar, mission, stormaktsvälde och ockupationer ristat djupa spår vet vi. Från släktingar har vi hört om när man kunde åka med de vita båtarna till Baltikum för att vandra eller bada vid de milsvida, vita stränderna, och hur det innan ridån drogs ned knöts nära familje-, vänskaps- och köpensbandsband över detta vatten.

Andres Küng: **I svenska fotspår.** Timbro 1990

Få har likt Andres Küng förmågan att i ord ge denna värld liv. Hans nya bok heter *I svenska fotspår: Människor och miljöer i Estlands svenskbygder*. Boken är glädjande frisk och informativ. Den blandar det inlevelsefulla reportaget med intervjuer och lyckosamma citat ur för de flesta svårtillgängliga källor, och den har ett fint samstämt bildmaterial. Küng är som journalist inte av den hårdkokta typ som bara jagar fakta i nuet. Han vet såväl att Tjajkovski varit i Hapsal (den gamla kurorten) som Albert Engström på Odensholm och självaste Antikrist på Ormsö. Med sin intuitiva blick och sitt påbrå är han väl skickad för sitt uppdrag, och han har därtill avundsvärt lätt att komma i kontakt med människor.

Nog tycks oss detta som en ny värld! Vi behöver ofta påminnas om vad ester och estlandssvenskar upplevat av krig, ockupation, deporteringar och ryssvälde liksom hur det svenska språket och de gamla sedvänjorna hållit uppe och enat de senare. Genom TV har vi på senare år hört namn som Ormsö, det största svensksamhället, Nuckö, Hapsal, Ösel, Dagö och

Runö nämnas. Vi vet att de flesta av estlandssvenskarna kom över till Sverige när det blev för svårt, liksom att deportationerna drabbade de kvarvarande hårt. Ändå består det svenska, genom en "thin red line" av det ståndaktiga fåtal som levtt kvar och brukat jorden, sjungit och mints, stödda även av många som idag lever och verkar utanför Estland.

Elmar Nyman heter en av dessa, intervjuad i boken. Nyman är estlandssvensk, fil dr och tidigare uppskattad lärare vid Stockholms universitet. Han ger många fina glimtar av estnisk historia och livsvillkor. Hur många av oss kan t ex på rak arm säga, att svenskar varit bosatta i Estland sedan 1200-talet? Att svenskarna på 1500-talet utgjorde hela 1 500 av Tallinns ca 6 000 invånare? Eller att de estlandssvenska bönderna trots att de ägde en rad fribrev till skydd för sin livsform led svårt också under den (tsar)ryska tiden och 1800-talets förryskning?

Det svåraste för en minoritetsgrupp är kanske, som en av bokens personer säger, inte givet våldet utan skräcken, rättslösheten, lögnerna och berövandet av människors hopp. Kanske är fruktans utsläckande idag den bästa gåvan till det återuppstående fria Estland. Man hoppas att den farhåga som en annan röst i boken uttalar skall visa sig obefogad, nämligen att finlandssvenskarna skall visa mer aktivt intresse än vi för estlandssvenskarna. En varm önskan om stärkt utbyte märks hos många tillfrågade. Man vill kunna sända sina ungdomar för att arbeta och studera i vårt land. Inget borde väl kunna vara lättare! Men praktiska önskemål på hjälp och stöd ges också i boken, liksom råd för den som vill resa till Estland. Och så måste ju all kontakt börja.

Andres Küng har med sin charmerande och gripande bok givit detta spirande utbyte draghjälp och inspiration. Och som Elmar Nyman säger: "Det spelar inte

så stor roll om Östersjön skiljer oss åt. I Roslep, Nuckö, Stockholm eller Vaxholm är vi alla omslutna av samma hav och himmel."

HARALD RIESENFELD:

En dröm om kyrkan

För snart femtio år sedan, under en guldålder för svensk teologi, utkom *En bok om kyrkan*, av svenska teologer (1942). Genom ämnesvalet låg den före sin tid i den protestantiska världen, och den som då var doktorand kommer ihåg vilket intryck den gjorde på dem som var unga i Svenska kyrkans tjänst eller förberedde sig för den tjänsten. Framstående bibelforskare, kyrkohistoriker och systematiker vid de båda teologiska fakulteterna och några kända namn ute i kyrkan, inalles 20 lärda personer, behandlade kyrkotanken i Nya testamentet, under reformationstiden och i den aktuella samtiden. Bland medarbetarna var Bo Giertz, som med sin bok *Kristi kyrka* (1939, 6:e uppl. 1975) hade varit med om att förbereda "kyrkväckelsen".

En ny bok om Kyrkan. Norma Bokförlag, Borås 1989

Ett nytt medvetande växte fram om vad kyrkan är och betyder i sin kontinuitet genom tiderna och i sin gränsöverskridande manifestation i tiden. Det var nya – eller

på nytt aktualiserade – insikter och utblickar, och de gav impulser till fortsatt teologiskt arbete (t ex i samlingsvolymen *En bok om kyrkans ämbete*, 1951).

Efter knappt femtio år hade det blivit tid för en ny positionsbestämning. Den företas i *En ny bok om Kyrkan*, till vilken 27 författare har bidragit. Det är tacknämligt att bearbetningen av kyrkotanken förs vidare, och det är intressant att iaktta skillnaderna. Den nu aktiva universitetsteologin finns, med ett undantag, inte längre med. Inte heller får boken substans av några mera djuplodande eller tidsomspännande kyrkohistoriska eller kyrkoteologiska undersökningar. Nämnas bör dock Carl Strandbergs *Kyrkorätt* och kyrkoidentitet, den välkände danske dogmatikeråldermannen Regin Prenters *Kirke og stat* och diakonihögskollärare Roald Flemestads *Den norske kirke som en "statsfri sone"*. Pulsen i Svenska kyrkans aktuella befinnande tas i teologie doktorerna Kjell Peterssons och Dag Sandahls kritiskt iakttagande och rappt skrivna artiklar *Kyrkan* i en privatreligiös tid; försök till en lägesbeskrivning, resp *Från Billing till Palmqvist*.